

Ungdom i kommunale boliger

Ingar Brattbakk & Frederick A. Reiersen

BOVEL-notat 4/23
HOUSINGWEL Working Paper 4/23

Om Senter for bolig- og velferdsforskning – BOVEL

BOVEL er et senter ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning på OsloMet – storbyuniversitetet. Velferdsforskningsinstituttet NOVA er vertsinstitusjon. Lavinntektsgrupper på boligmarkedet, den kommunale boligsektoren og effekter av offentlig politikk er blant senterets viktigste forskningstemaer i perioden 2022 til 2024. BOVEL har et faglig tyngdepunkt i kvantitative registerbaserte analyser, men vil også gjennomføre kvalitative studier, surveyundersøkelser og forskningsprosjekter som kombinerer ulike datasett og metoder. Senteret finansieres hovedsaklig av Kommunal- og distriktsdepartementet. Departementet har en opsjon på forlengelse av senterets drift i fem år. I tillegg til SVA-instituttene NIBR, AFI og SIFO har BOVEL følgende partnere: Frischsenteret, Fafo, VID vitenskapelig høgskole, Nord Universitet, Nordlandsforskning, Institutt for samfunnsforskning.

Om BOVEL-notat

BOVEL-notater (*HOUSINGWEL Working Papers*) er kvalitetssikrede foreløpige rapporter fra pågående eller avsluttede forskningsprosjekter. Notatene publiseres på BOVELs nettsider [BOVEL - Senter for bolig- og velferdsforskning \(oslomet.no\)](https://oslomet.no) samt i vitenarkivet ODA ved OsloMet. De vil ofte bearbeides til vitenskapelige artikler, bokkapitler eller andre publikasjoner.

Henvendelser vedrørende dette notatet kan rettes til:

Arbeidsforskningsinstituttet AFI
Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 67 23 50 00
E-post: postmottak-afi@oslomet.no

© Senter for bolig- og velferdsforskning, OsloMet – storbyuniversitetet, 2023

Forord

Ungdom i kommunale boliger er et forskningsprosjekt utført av forskere ved Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) og Senter for bolig- og velferdsforskning (BOVEL) ved OsloMet – storbyuniversitetet. Prosjektet er gjennomført i samarbeid med Redd Barna og finansiert av Stiftelsen Dam.

Forskningsprosjektet har hatt som mål om å styrke kunnskapsgrunnlaget om hvordan barn og unge opplever å bo i en kommunal bolig og hvilke faktorer som er avgjørende for å skape gode bo- og bomiljøforhold. Prosjektet skulle særlig fremskaffe kunnskap basert på barn og unges egne erfaringer og utvikle råd til de som bestemmer over den kommunale boligsektoren og andre politikkfelt som påvirker nabolag og barnefamiliers situasjon. En viktig motivasjon var at barn og unges stemmer skulle bli hørt, og prosjektet skulle utformes slik at unge skulle ha påvirkningsmuligheter på forhold knyttet til sin bolig- og bomiljøsituasjon og delta i formidlingen.

Prosjektet startet opp høsten 2022 og hovedtyngden av datainnsamlingen besto av fem samlinger med 10 ungdommer, som ble gjennomført vinteren 2023. Prosjektet har hatt en bred ressursgruppe fra ungdoms- og boligfeltet som på ulikt vis har bidratt med uvurderlig støtte i prosjektperioden. Ressursgruppen har, i tillegg til prosjektgruppen, bestått av to ungdomsarbeidere og en fra barnevernet i en bydel i Oslo og representanter fra Velferdsetaten og Boligbygg i Oslo kommune, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), Kommunenes sentralforbund (KS), Husbanken, Leieboerforeningen (Lbf) og Lokallag for kommunale leieboere i Oslo (LkL).

Prosjektleder har vært Ingar Brattbakk, samfunnsgeograf og by- og boligforsker ved Arbeidsforskningsinstituttet (AFI), OsloMet – storbyuniversitetet, og tilknyttet Senter for bolig- og velferdsforskning (BOVEL). Forskningsassistent Frederick A. Reiersen, ved AFI/OsloMet, har vært prosjektmedarbeider. Han har en master i internasjonal helse- og velferdspolitik med fordypning i barnerettigheter, og har flere års erfaring med ungdomsmedvirkningsprosjekter og barnepolitisk påvirkningsarbeid i Forandringsfabrikken. I prosjektperioden ble han ansatt i Redd barna for å jobbe med barns medvirkning. Fra Redd barna har spesialrådgiver for barns levekår Stina Eiet Hamberg og politisk rådgiver Amund Røhr Heggelund deltatt i prosjekt- og ressursgruppen. Jardar Sørvoll, forsker ved NOVA og leder av forskningssenter for bolig og velferd (BOVEL) har kvalitetssikret dette notatet.

Prosjektet formidles på en rekke ulike måter: en brosjyre (en sjekklister) med de åtte viktigste rådene til de som bestemmer fra ungdommer i kommunale boliger, en videopresentasjon av ungdommenes råd laget av ungdomsredaksjonen Ildfluene, samt dette BOVEL-notatet. Disse bidragene presenteres på en lanseringsfrokost i september 2023. Lanseringen vil streames og bli gjort tilgjengelig på prosjektets hjemmesider hos OsloMet og Redd barna. I det

kommende året vil det komme flere vitenskapelige publikasjoner fra prosjektet som vil kunne lastes ned fra de to nevnte nettsidene.

Vi vil takke ressursgruppa, kontaktpersonene og kvalitetssikrer som har bidratt i prosjektet. En spesielt varm takk går til ungdommene som delte sine erfaringer og gav sine råd!

Ingar Brattbakk, Oslo 26.september 2023

Presentasjon av prosjektet på nettsidene til OsloMet:

<https://www.oslomet.no/forskning/forskningsprosjekter/barn-som-bor-trangt-i-kommunale-boliger>

Emneord: barn og ungdom, kommunale boliger, bomiljø, trangboddhet

Innhold

Forord.....	3
Innhold.....	5
Sammendrag.....	6
1 Innledning.....	9
Oppvekstvilkår for barn og unge i kommunale og private utleieboliger	9
2 Datagrunnlag og metode	14
Rekruttering	14
Kompensasjon for deltakelse	15
Gjennomføring av samlinger med ungdommene.....	15
Nærmere om ungdommene og bostedene deres	18
Avgrensning, gyldighet og utbredelse	18
3 Erfaringer og råd fra ti ungdommer i kommunale boliger i tre bydeler i Oslo	19
Ungdommenes erfaringer med bosituasjonen sin	20
1. Store nok leiligheter til barnefamilier	20
2. Barn må ikke bo samme sted som narkomane.....	21
3. Ungdomsfaddere og noen som passer på.....	22
4. Hjelp til foreldrene våre	23
5. Et sted å være i eller nært blokka	24
6. Gratis fritidsaktiviteter.....	24
7. Gratis kollektivtransport.....	25
8. Tilbud om turer og ferier	25
Andre viktige erfaringer fra ungdommene	26
Ryddige og vedlikeholdte blokker og uteområder	26
Flytting og ufrivillig bofasthet	26
Oppsummering og konklusjon.....	28
Referanser.....	30
Vedlegg	34
Tema for samlinger med ungdom i kommunale boliger	34

Sammendrag

Hvordan er det å bo og å vokse opp i kommunale boliger? Hvilke erfaringer har barn og unge som bor i kommunale boliger? For å finne ut mer om hvordan barn og unge opplever hverdagen og bosituasjonen sin har vi i dette forskningsprosjektet samlet ti ungdommer fra tre bydeler i Oslo, som bor i kommunale utleieboliger i helkommunale blokker og fått deres egne historier om hvordan hverdagen og oppveksten deres er og har vært. De har også gitt råd til dem som bestemmer om hva som er viktig å tenke på for at barn og unge i kommunale boliger skal ha det best mulig.

Det omforente og overordnede målet for norsk boligpolitikk er at «alle skal kunne bo trygt og godt» (NOU 2011:15). En god og trygg bolig er viktig for at vi skal kunne ta utdanning, danne familie, være i arbeid og ta vare på helsen vår. Boligen og bomiljøet rundt er også en ramme for et sosialt liv og gir tilhørighet til et nærmiljø og lokalsamfunn (NOU 2020:16). Den kommunale boligsektoren i Norge består av om lag 111 000 boliger og selv om vi ikke har eksakte tall på hvor mange barn som bor i disse husholdene vet vi at det er mange barnefamilier som leier kommunal bolig. Forskning viser at boforholdene i kommunale boliger varierer betydelig og at det er til dels store utfordringer. Når det gjelder oppvekstforholdene er kunnskapen vår begrenset, og den kommer i liten grad fra barn og unge selv, men bygger i stor grad på fremstillinger fra foreldre, naboer og personer i det kommunale hjelpeapparatet og frivillige organisasjoner. Vi så derfor behov for å få frem barn og unges egne stemmer: hvilke erfaringer gir barn og unge uttrykk for selv?

De ti ungdommene bodde i helkommunale gårder i tre bydeler i Oslo og gav uttrykk for at de stort sett trivdes godt i boligen og bomiljøet sitt. De var knyttet til bostedet sitt og ønsket å bli boende i leiligheten og nabolaget de bodde i. Samtidig la de ikke skjul på at de opplevde utfordringer. Ungdommene ønsket seg flere forbedringer både av selve boligen og det fysiske og sosiale bomiljøet. De opplevde at leiligheten de bodde i var for liten for familien. De fleste delte rom med søsken og ønsket seg eget rom og en større leilighet. Ungdommene hadde ubehagelige opplevelser knyttet til å bo tett med personer som ruser seg og som sliter med alvorlige psykiske lidelser. Med bakgrunn i disse opplevelsene, som gjorde dem utrygge, mener de at barn ikke bør bo samme sted som disse gruppene. De mener at barnefamilier bør bo samlet, mens narkomane og andre som ruser seg eller har omfattende psykiske lidelser bør bo et annet sted og få bedre hjelp enn de får i dag. Ungdommene ønsket at en ung voksen kunne være til stede i bomiljøet og passe på dem, hjelpe dem og lage aktiviteter for dem. De ønsket også at foreldrene deres, som alle hadde innvandret til Norge, skulle ha en person som kunne hjelpe dem med språk og kontakt med ulike instanser og aktører som er viktige i hverdagen til familiene. Ungdommene ønsket seg bedre og mer tilgjengelige fritidstilbud. Siden de har liten plass hjemme ønsket de seg for det første et aktivitetsrom i eller nær blokka som det er enkelt å få tilgang til og

å bruke. Her ønsket de å være med venner, gjøre ulike aktiviteter, gjøre lekser og ha bursdager og andre feiringen. For det andre mente de det var viktig med gode og varierte fritidstilbud i nabolaget som er lett tilgjengelige. Siden familiene deres har dårlig råd er det viktig at fritidstilbudene er gratis. For det tredje ønsker de seg gratis kollektivtransport slik at de kan komme seg rundt til aktiviteter og skole sammen med vennene sine. Siden familiene deres sjelden har råd til å dra på turer og ferier ønsker de seg tilbud om å være med på turer og feriereiser for å oppleve noe annet og få et avbrekk fra hverdagene hjemme.

Oppsummert hadde ungdommene følgende åtte råd til myndighetene: 1. Store nok leiligheter til barnefamilier, 2. Barn må ikke bo samme sted som narkomane, 3. Ungdoms-faddere og noen som passer på, 4. Hjelp til foreldrene våre, 5. Et sted å være, 6. Gratis fritidsaktiviteter, 7. Gratis kollektivtransport ville hjulpet oss mye, 8. Tilbud om turer og ferier.

De fleste av de ti ungdommene som deltok hadde bodd stabilt i samme kommunale leilighet eller samme nabolag i oppveksten. Noen få hadde flyttet mye mellom ulike deler av landet og mellom ulike nabolag internt i Oslo. Flere hadde opplevd at venner måtte flytte og flere hadde vært bekymret for at familien måtte flytte fordi de ikke hadde råd til å betale husleien. Ungdommene mente derfor at det var viktig at barn og unge kan bo trygt uten å være redd for å måtte flytte ufrivillig. Selv om de opplevde utrygghet i bomiljøet og hadde hatt ubehagelige erfaringer med naboer ønsket de ikke å flytte av den grunn. De mente heller at løsningen var at bomiljøet burde bli tryggere og bedre ved at de som gjorde nærmiljøet utrygt burde bo et annet sted, hvor det ikke bodde barn og unge. Ungdommene mente også at leilighetene og fellesområdene ute og inne i de kommunale gårdene burde vedlikeholdes bedre og holdes renere, med mindre søppel og løse gjenstander som stod i veien. Ungdommene var veldig opptatt av familiens økonomi og hvordan det oppleves å leve i en familie som har lav inntekt over lengre tid. Det gjenspeiles også i rådene de gav.

Gjennom samlingene med ungdommene har vi fått styrket forståelsen av og innsiktene i hvordan boligsituasjonen i leid kommunal bolig er del av en bredere fattigdomsproblematikk. Samlingene ble dessuten gjennomført i en periode med sterkt økende priser, i såkalt «dyrtid», og flere undersøkelser peker på at fattigdomsutfordringene er økende. Det har på mange måter blitt tydelig at familiene til mange av ungdommene har en trang økonomisk situasjon. Gitt at lav inntekt er et av kriteriene for å bli tildelt kommunal bolig er dette selvsagt ikke overraskende, men erkjennelsen av at mange av disse familiene har lite penger blir tydeliggjort i ungdommenes hverdagshistorier når det gjelder alt fra deres bekymringer om å ha økonomi til månedskort på buss og bane, til å delta på fritidsaktiviteter og kjøpe nødvendig utstyr, og å reise på turer og ferier.

Ungdommenes fortellinger og det eksisterende kunnskapsgrunnlaget på feltet viser et bredt spekter av konsekvenser som følger av å vokse opp i en lavinntektsfamilie bosatt i kommunal bolig: boligsituasjonen er for mange preget av for lite plass, bekymringer for om foreldrene har råd til å betale husleien slik at

man kan bli boende og at boligen ligger i en bygning og i et nabolag med sterk konsentrasjon av levekårsutfordringer. Trangboddheten gjør at det blir vanskeligere å få gjort lekser, ta med venner hjem, få ro og fred og et privatliv, samt at man tilbringer mer tid utenfor hjemmet enn man ellers ville gjort. Det siste stiller krav til gode og trygge arenaer og tilbud i nærmiljøet, noe som kan være ekstra utfordrende nettopp fordi nærmiljøet og uterommene preges av naboer med omfattende levekårsutfordringer. Trange innerom og risikable uterom gjør at barn og unge i samlokaliserte kommunale boliger i byområder blir mer utsatte enn de ville vært hvis boligen var bedre tilpasset familiens behov og lå i et område med mindre levekårsutfordringer. Hverdagen til mange av disse barnefamiliene er preget av bekymringer og stress knyttet til økonomiske utfordringer og selv om mange foreldre er opptatt av å skjerme barna fra slike bekymringer er det nesten umulig å skjule det helt. Behovet for et tryggere bomiljø og hjelp og støtte både til barn og voksne er stort.

Erfaringene fra de ti ungdommene som deltok er i tråd med funn fra annen forskning og andre kilder som med noen få unntak har vært basert på voksnes fortellinger. Selv om de empiriske funnene i dette prosjektet ikke er representative i seg selv, gir de viktige innsikter og bidrar til å styrke det eksisterende kunnskapsgrunnlaget.

1 Innledning

Hvordan er det å bo og å vokse opp i kommunale boliger? Hvilke erfaringer har barn og unge som bor i kommunale boliger? For å finne ut mer om hvordan barn og unge opplever hverdagen og bosituasjonen sin måtte vi snakke med ungdommene selv; la ungdommene fortelle hvordan hverdagen og oppveksten deres er og har vært.

Det overordnede målet for prosjektet er å styrke kunnskapsgrunnlaget om hvordan barn og unge opplever å bo i en kommunal bolig og hvilke faktorer som er avgjørende for å skape gode bolig- og bomiljøforhold. Ti ungdommer som bor i kommunal bolig i helkommunale boligblokker i tre ulike bydeler i Oslo har deltatt i prosjektet. De delte sine erfaringer og utviklet råd til makthaverne gjennom fem samlinger vinteren 2023. De delte sine hverdagerfaringer og satte søkelys på aspekter ved selve boligen og oppvekstmiljøet – særlig fysiske og sosiale sider ved bomiljøet og fellesområder ute og inne. Før vi presenterer funnene vil vi gi en bredere bakgrunn om den kommunale boligsektoren og gi en kort gjennomgang av noen viktige funn fra den eksisterende forskningen på feltet.

Oppvekstvilkår for barn og unge i kommunale og private utleieboliger

Det omforente og overordnede målet for norsk boligpolitikk at «alle skal kunne bo trygt og godt» (NOU 2011:15). En god og trygg bolig er viktig for at vi skal kunne ta utdanning, danne familie, være i arbeid og ta vare på helsen vår. Boligen og bomiljøet rundt er også en ramme for et sosialt liv og gir tilhørighet til et nærmiljø og lokalsamfunn (NOU 2020:16). Det er et mål at boforholdene skal fremme deltakelse på ulike samfunnsarenaer, kort sagt: integrering i lokalsamfunn og storsamfunn (Brattbakk m.fl. 2019), noe som igjen vil ha innvirkning på psykisk og fysisk helse. Mange studier viser en sammenheng mellom kvaliteter ved bo- og boligforhold og voksne og barns livskvalitet, helse og levekår (Aarland & Reid, 2018; Grønningsæter & Nielsen, 2011; Shaw, 2004; Næss, Claussen, Thelle & Smith, 2004; Næss & Claussen, 2007).

For personer som av ulike grunner har utfordringer med å skaffe seg en bolig på egenhånd er kommunale boliger en løsning – som er ment å være midlertidig. For mange er det likevel i praksis en permanent eller langvarig løsning. I dag er gjennomsnittlig botid i en kommunal bolig ofte lenger enn kontraktstiden på tre eller fem år. Dette gjelder også barnefamilier. For andre er løsningen privat leie av bolig. I deler av det private utleiemarkedet – ikke minst i storbyene – vet vi at det er utfordringer med trangboddhet, lav boligstandard og en utrygg bosituasjon med hyppige flyttinger for mange barnefamilier (Sandlie & Andersen, 2016; NOU 2011:15).

Flere studier viser at situasjonen i kommunale og private utleieboliger er svært varierende når det gjelder hva slags boligstandard og oppvekstmiljø som tilbys (Brattbakk m.fl. 2019). En kunnskapsoppsummering om barn og unge i lavinntektsfamilier understreker blant annet betydningen av boforhold og bomiljø for oppveksten og viser at boforholdene i deler av det norske leiemarkedet, inkludert kommunale boliger, har en uheldig påvirkning på barn og unges livssjanser og mulighetsrom (Hyggen m.fl. 2018).

I Norge finnes det ikke noe nasjonalt register over hvor mange barn som bor i kommunale boliger¹. En studie fra 2010 antyder at 17 prosent av husholdningene i kommunale boliger var barnefamilier (Gulbrandsen og Hansen 2010), men dette antallet er beheftet med en viss usikkerhet. I de 840 kommunale boligene innenfor Områdeløft Tøyen bodde det over 800 barn, hvorav de fleste tilhørte store barnefamilier med minoritetsbakgrunn (Brattbakk m.fl. 2015). Til tross for at en kommunal bolig er tenkt som en gjennomgangsbolig og et springbrett til boligkarriere i det private markedet, viser forskning at det flere steder er lav sirkulasjon i den kommunale boligmassen. Særlig barnefamilier blir boende i kommunale boliger i lengre tid. En undersøkelse fra Oslo viste at halvparten ble boende i seks år eller mer. Mange barn bor i kommunale boliger i store deler av oppveksten (Oslo kommune 2009). Bostabilitet har blitt tillagt større vekt, noe som gjenspeiler seg i den nye tildelingsforskriften for kommunale boliger i Oslo kommune².

Flere studier har påvist at trangboddhet og problemer med kulde og støy, er mer utbredt i kommunale boliger (Magnusson og Stefansen 2012, Nordvik 2010) og at det er en rekke sosiale utfordringer knyttet til bomiljøet i mange av de kommunale gårdene (Skog Hansen & Lescher-Nuland 2011, Brattbakk m.fl. 2015, Oslo kommune 2009, Bratseth 2017). Ifølge Elvegård og Michelsen (2015) sin studie av beboere i kommunale boliger i Bergen medfører det å bli tildelt en kommunal bolig en viss risiko for å havne i utrygge bomiljø, og enkelte familier har uakseptable boforhold. Magnusson og Stefansen (2012) konkluderer med at boforhold, lave inntekter og risiko for fattigdom har betydning for barns oppvekstvilkår og senere livssjanser. Når mange familier i et nabolag bor trangt og har svak økonomi vil barna ha utfordringer med å gjøre lekser hjemme og ta med seg venner hjem. Dermed vil de ha større behov for trygge møteplasser utenfor hjemmet (Brattbakk m.fl. 2015). Siden økonomien til disse familiene er svak og mindretallet har råd til å betale kontingenten for idretts- og fritidstilbud, deltar færre av disse barna i organiserte fritidstilbud. Dette får konsekvenser for det utvidede bomiljøet barn og unge er en del av, fordi uorganisert idrett og lek krever tilpassede uteområder som det ofte er mindre av i indre byområder (Hagen m.fl. 2016). Dette kan i tillegg tenkes forsterket av at man i mange av disse

¹ Registerdata fra BOVEL vil på sikt kunne gi en bedre oversikt over antallet barnefamilier i kommunale boliger (se ellers Magnusson Turner & Aarland, 2023, side 24-25). Kommunene oppgir også at dette er en gruppe de trenger flere boliger til (Osnes & Sørvoll, 2023).

² <https://www.leieboerforeningen.no/blogg/ny-forskrift-om-tildeling-av-kommunal-bolig-i-oslo-2023-09-19/> og https://www.leieboerforeningen.no/media/re4ae2xh/byr%C3%A5dssak-158_23-forskrift-tildeling-kommunal-bolig-i-oslo-kommune.pdf

områdene har relativt sett færre positive rollemodeller blant unge og voksne som kan vise vei og gi tro på at for eksempel det å satse på skolen er en farbar vei for å få seg jobb og et godt liv (Brattbakk m.fl. 2015). En annen litt nedslående konklusjon for familier som bor i private utleieboliger er at tildeling av kommunal bolig ikke kan sies å være en vei ut av vanskelige boforhold (Nordvik, 2010).

For barn kan ustabile og uverdige boforhold altså ha negative konsekvenser både for muligheten til å oppleve mestring, deltakelse og livskvalitet her og nå, og for muligheten til å lykkes som voksne. Flere forhold tyder også på at denne gruppens utfordringer knyttet til boforhold er et potensielt voksende problem. Fra 2001 til 2018 steg andelen barn i Norge som vokser opp i en lavinntektsfamilie fra 3,1 til 11 prosent (SSB 2020). Dette utgjør over 111 000 barn, hvilket tilsvarer mer enn hele befolkningen i Kristiansand kommune. Bare i Oslo vokser 18 prosent av barna opp i familier med dårlig råd, og i enkelte områder, som Grønland i Bydel Gamle Oslo, vokser 60 prosent opp i en lavinntektsfamilie. Utfordringene disse familiene står overfor i dette området – både i det private og kommunale boligmarkedet – er omfattende og godt dokumentert (Brattbakk m.fl. 2017, Bratseth 2019). Boforholdene generelt, og for barn og unge spesielt, i deler av det private utleiemarkedet i Norge – enten dette er i større leiegårder eller utleie i sameier og borettslag – er imidlertid i mindre grad studert. I enkelte sameier i Oslo, både i indre og ytre by, er svært mange av boligene leid ut, enkelte steder mellom 50 og 70 prosent av leilighetene (Brattbakk m.fl. 2017). De få studiene som er gjort viser imidlertid at det i deler av dette markedet er useriøse aktører, noe som medfører utrygghet for leieboerne, med mangelfulle eller fravær av leiekontrakter, trangboddhet, lav standard og hyppige flyttinger (NOU 2011:15, Brattbakk m.fl. 2017, Bratseth 2019). Det er dermed grunn til å anta at barnefamilier som bor i denne delen av det private utleiemarkedet har like store utfordringer, og kanskje større, enn mange av dem som bor i kommunale utleieboliger. Her trengs det imidlertid mer forskning.

Det er knapt tegn til at dette er i ferd med å endre seg. Den foreliggende forskningen om boligsituasjonen i kommunale boliger og i deler av det private utleiemarkedet viser at det er et relativt stort gap mellom ambisjonene i boligpolitikken og boforholdene til mange leieboere. Utfordringene og dilemmaene i den kommunale boligsektoren er mange, ikke minst i storbyer som Oslo og er i stor grad knyttet til at den kommunale boligsektoren både er behovsprøvd og markedsstyrt (Sørvoll & Johannessen, 2020). Forskningen er samtidig mangelfull fordi den i svært begrenset grad har løftet fram beboernes egne stemmer. Det aller meste av forskningen er basert på andres vurderinger av situasjonen eller registerdata, uten å involvere beboerne selv. Det finnes begrenset med informasjon og kunnskap om boligsituasjonen og bomiljøet i landets 111 000 kommunale boliger, men det finnes tilstrekkelig med forskning som viser at situasjonen i kommunale utleieboliger er svært varierende når det gjelder hva slags boligstandard, bomiljø og oppvekstmiljø som tilbys, og flere studier peker på at det enkelte steder finnes store utfordringer (Sørvoll & Aarset, 2015; Osnes & Sørvoll, 2023). De fleste av disse studiene bygger imidlertid på informasjon innhentet fra personer i tjenesteapparater eller fra foreldre, mens det er lite

kunnskap innhentet fra barn og unges egne opplevelser om hvordan de opplever boligsituasjonen. Dette prosjektet representerer et forsøk på å få fram barn og unges egne stemmer.

Riksrevisjonen sin gjennomgang av den boligsosiale politikken i 2008 avdekket store mangler i det kommunale boligtilbudet, særlig overfor barnefamilier (Riksrevisjonen, 2008). 68 prosent av kommunene hadde for få boliger tilpasset store barnefamilier, et flertall av store og mellomstore kommuner hadde for få boliger for store barnefamilier og en av fem små kommuner har liten oversikt over behovet til denne gruppen. Det forekommer også relativt ofte at barnefamilier har fått tildelt bolig i samme oppgang som personer med rus- og/eller psykiatriproblemer. Flere barnefamilier i kommunale boliger opplever dårlig bomiljø og over halvparten av de store kommunene oppgir at det har blitt vanskeligere å sikre et godt bomiljø fordi det er flere med rus- og/eller psykiske lidelser i de kommunale boligene (Riksrevisjonen 2008). BOVEL har nylig gjennomført en survey som ble besvart av 48 prosent av landets kommuner, hvor kommunene fortsatt rapporterer om utfordringer i bomiljøene knyttet til personer med rus- og psykiske lidelser (Osnes & Sørvoll, 2023). I sammendraget oppsummerer de at «Mange kommuner rapporterer om utfordringer knyttet til “beboere med voldelig atferd”, “utrygge bomiljøer preget av kriminalitet og rus” og “bomiljøer som er lite egnet for barn”» (Osnes & Sørvoll, s.9). En stor andel av kommunene rapporterer at flere av disse forholdene utgjør omfattende utfordringer som har vært stabile, eller økende over tid (se utdypende analyser i Osnes og Sørvoll, 2023, kapittel 5).

På tross av at en i tidligere forskningsprosjekter gjennom å spørre foreldre, naboer, ansatte i kommunen og gjennom observasjon fikk et visst innblikk i barn og unges situasjon (se for eksempel Brattbakk m.fl. 2019) er det behov for å teste ut deltakende metoder for å få fram barn og unges synspunkter på bolig og bomiljø (se for eksempel Barneombudet, 2010). Barns rett til å bli hørt i saker som angår dem er slått fast i FNs konvensjon for barnets rettigheter. Barn og unge bosatt i kommunale og private utleieboliger, kan bidra med unik, erfaringsbasert kunnskap om hva som skal til for å bedre deres bosituasjon, bomiljø og boligrelaterte helse.

Barnas hverdag påvirkes av det politiske flertallet i bystyret og av hvordan det kommunale boligtilbudet i Oslo er organisert og fungerer. Sørvoll og Johannessen (2020) omtaler det som fragmentert administrativ organisering: «Den administrative organiseringen av det kommunale boligtilbudet er svært fragmentert. Boligbygg KF eier, vedlikeholder, fremskaffer og leier ut boligene. Dette foretaket er slik sett ansvarlig for all fysisk forvaltning av boligmassen. Noe forenklet er det bydelene som har det administrative ansvaret for alt som angår leieboerne – selv om beboerne leier av Boligbygg. Bydelene har ansvar for tildeling av boliger, kontraktsfornyelser og bo-oppfølging av beboere som trenger det. Boligbygg ligger under Byrådsavdeling for Næring og eiendom mens bydelene ligger under Byrådsavdeling for eldre, helse og arbeid. Bydelene i Oslo har stor selvråderett med egen politisk valgt ledelse. Det bidrar til en viss variasjon mellom

bydelene hva gjelder praksiser og rutiner i den kommunale boligsektoren»,
(Sørvoll og Johannessen, 2020, s.1).

2 Datagrunnlag og metode

Barn og unge i kommunale boliger er en kvalitativ studie basert på fem samlinger vinteren 2023 med ti ungdommer som bor i kommunale boliger i helkommunale blokker i tre bydeler i Oslo. Ungdommene har enten bodd i kommunal bolig hele livet eller i mange år.

Rekruttering

For å rekruttere ungdom til prosjektet benyttet vi kontakter vi hadde i ulike ungdomstilbud og nettverk fra tidligere forskningsprosjekter. Dette var basert på tidligere erfaringer som tilsa at man må gå via personer som ungdom kjenner fra før og har tillit til, og gjerne via arenaer hvor ungdommene allerede er og føler seg hjemme. Tross at vi hadde mange kontaktpersoner som jobber tett med ungdom var det en ganske krevende oppgave å få innpass, opprette kontakt og få til møter med aktuelle ungdommer som var i målgruppen for prosjektet. Det tok lang tid og vi forsøkte å gå via mange ulike kontakter i syv ulike bydeler i Oslo.

Vi startet med en samling med fire litt eldre ungdommer tidlig i 20-årene i én av bydelene for å nærme oss tematikken, teste ut spørsmålsformuleringer og å få tips om viktige temaer. To av de eldre ungdommene som deltok i denne samtalen fungerte dessuten som ledere, rollemodeller og kontakter for yngre ungdommer i et ungdomsprosjekt i bydelen, og hadde selv bodd i kommunal bolig i oppveksten. Gjennom dette arbeidet kjente de flere ungdommer i 15-17 års alderen som bodde i en kommunal boligblokk. De hadde derfor gode forutsetninger for å bistå oss med forhåndskunnskap om blokka og som bindeledd til de yngre ungdommene vi senere ønsket å rekruttere. Den voksne lederen for hele tilbudet, som kjente ungdommene godt, deltok også og var viktig for å trygge det første møtet og samtalen. Det ble en interessant samtale som gav oss et godt grunnlag for å jobbe videre med temaer og forslag til måter å trygge rommet på og tips til metoder for å få gode og tillitsfulle samtaler med ungdom i målgruppa.

Noen uker senere gjennomførte vi en rekrutteringssamtale med fire ungdommer i alderen 15-17 år hvor de to nevnte ungdomslederne også deltok. Her ble de fire ungdommene introdusert til tematikken, formålet med og omfanget av prosjektet. Vi informerte om hva deltakelse ville innebære for dem og alle rettigheter knyttet til å ikke måtte delta på alt og å kunne trekke seg underveis i tråd med personvernlovgivningen. De fikk med seg informasjonsskriv og de som var yngre enn 16 år fikk med seg informasjonsskriv og samtykkeskjema hjem til foreldrene. Ungdomslederne var bindeledd i denne prosessen når ungdommene og foreldrene deres hadde valget om de ønsket å delta eller ikke, og de hadde også mulighet til å ta direkte kontakt med oss forskere.

I den andre bydelen ble fire ungdommer rekruttert via den lokale kommunale ungdomsklubben. Vi henvendte oss først til den ansvarlige for ungdomstiltak i bydelen som formidlet kontakt videre til leder av ungdomsklubben. Ungdomsklubblederen fikk muntlig og skriftlig introduksjon til prosjektet og fant fram til 4-5 ungdommer som bodde i kommunale boliger. Vi utarbeidet også en flyer med informasjon om prosjektet som ble brukt som en første introduksjon. Prosjektleder avtalte et tidspunkt der ungdomsklubben var åpen og hvor ungdomsklubblederen hadde invitert de aktuelle ungdommene særskilt. Etter å ha hilst fikk vi en prat i et eget rom på klubben der prosjektleder informerte om prosjektet og ungdommene fikk stille spørsmål. Samme fremgangsmøte med informasjonsskriv og samtykkeskjema til ungdommene og foresatte ble fulgt her.

I den siste bydelen gikk all kontakt via en ansatt i bydelen som jobbet med ungdomstiltak og hadde god kontakt med ungdom i noen aktuelle helkommunale blokker. Den nevnte flyeren ble benyttet og to ungdommer ble rekruttert til den første fellessamlingen der alle de ti ungdommene samt de to unge voksne ungdomslederne fra den første bydelen deltok.

Kompensasjon for deltakelse

Deltakelsen til ungdommene ble kompensert. Det ble gjort dels med gavekort på kinobilletter, men hovedsakelig med timebasert lønn som ble utbetalt via vipps. Antall timer ungdommene la ned på de 5 samlingene varierte noe mellom ungdommene, men oversteg ikke 20 timer totalt. Innsatsen ble altså lønnet – og erfaring fra tidligere prosjekter tilsier at dette er viktig. Det fungerer motiverende og forpliktende, det anerkjenner at dette er viktig arbeid og reflekterer at ungdommene la ned relativt mye av sin tid. Prosjektet dekket dessuten reisekostnader og vi serverte mat og drikke på alle samlingene. Alle ungdommene fikk også et diplom og en attest for deltakelsen i prosjektet, noe som kan være av betydning for å få nye jobber.

Gjennomføring av samlinger med ungdommene

Vi gjorde flere avveininger knyttet til hvor og hvordan vi skulle gjennomføre samlingene. Ville det være best med et fåtall ungdommer i ulike bydeler hver for seg eller skulle vi samle ungdommene fra ulike bydeler til fellesmøter? For å skape trygghet og gjøre terskelen for å delta lavere var det et bevisst mål for rekrutteringen at minst to og to av ungdommene skulle kjenne hverandre fra før. Da kunne de reise sammen til samlingene, og tanken var også at det ville virke motiverende på deltakelsen samt at det ville være lettere for dem å snakke og delta i samtalene. I to av bydelene startet vi med møter på velkjente arenaer i ungdommenes eget nabolag der de var kjente og følte seg trygge. Etter dette besluttet vi å prøve å få til at alle møttes på et sted som var nytt for alle – en slags nøytral grunn – i et egnet lokale sentralt i Oslo. Alle dukket opp og det viste seg å fungere bra å samle alle.

Prosjektleder og medarbeider har mange års erfaring med arbeid med barns medvirkning, sammen med erfaringer fra representantene fra Redd Barna og

representanter i ressursgruppa og erfaringene til kontaktpersonene som kjente ungdommene, var dette viktige bidrag for å sikre god kvalitet og ivaretagelse av ungdommene i forskningsprosessen. Alle ungdommene vi har invitert har mottatt tilpasset informasjon om hva de blir invitert til å være med på og hvorfor, og hvordan deres bidrag vil brukes videre. Ungdommene fikk også tid og rom til å foreta et informert valg om å delta. Ungdom under 16 år måtte dessuten ha samtykke fra sine foresatte. Prosjektet er meldt til Sikt og har fått godkjenning derfra.

Prosjektleder og prosjektmedarbeider gjennomførte fem samlinger med ungdommene i prosjektgruppen. Det ble valgt ulike tema for møtene. Forskerne hadde på forhånd, basert på eksisterende forskningsfunn og erfaringer, laget en liste med tema vi mente var relevante og sentrale (se vedlegg). Ungdommene fikk i første samling mulighet til å gå innspill på denne listen ved legge til nye tema eller foreslå å kutte ut noen av de foreslåtte temaene. Vi la vekt på at ungdommene skulle få mulighet til å fortelle hvordan de opplever hverdagen, hva som er bra/ok og som bør tas vare på og beholdes, og hva de ikke liker ved sin bolig- og bomiljøsituasjon og forslag til hvordan dette kan bli bedre. Avslutningsvis fikk ungdommene diskutere løsninger på det de opplevde som utfordrende, og fikk prioritere mellom de ulike løsningsforslagene som kom opp. Vi la vekt på at ungdommene som deltok skulle være klar over rekkevidden av prosjektet og at de ikke skulle tro at nødvendigvis ville føre til en umiddelbar løsning av problemer. Vi gjorde det flere ganger underveis klart at deres erfaringer og råd skulle spilles inn til myndighetene i Oslo og i andre kommuner, til nasjonale myndigheter og til andre aktører som kan ha innflytelse på deres situasjon. Det ble flere ganger gjort klart at vi ikke kunne love at noe ville skje umiddelbart eller i deres boligområde. Vi gjorde det klart at dette ikke var opp til oss (forskerne) å bestemme, men at vi, sammen med dem, skulle gjøre det vi kunne for å formidle deres erfaringer og råd videre til dem som har makt. Vi ba dem også tenke på sine yngre søsken og andre barn som kommer etter dem, og at de som har makt forhåpentligvis vil bidra til endringer som kom dem til gode. Siste ledd i hver samling var en prioriteringsøvelse hvor ungdommene diskuterte hvilke av rådene de selv mener er aller viktigst for at boligen og bomiljøet skulle være tilpasset behovene til en barnefamilie.

Vi opplevde at samlingene fungerte godt. Det ble en god stemning der vi brukte mye tid på å trygge rommet, bli kjent med hverandre og gjøre ulike øvelser i mindre grupper og i plenum. At alle ungdommene hadde noen venner de kjente fra før samtidig som det var andre de ikke kjente der og som både hadde helt andre og gjenkjennelige erfaringer gav, slik vi observerte det, en god dynamikk og flyt i samtalene. Vårt klare inntrykk var at ungdommene ble trygge nok til å dele erfaringer, og mange uttrykte gjenkjennelse og bekreftelse til de andres historier. Flere nevnte at det var fint å snakke om tema som de ofte ikke snakket så mye om og at de forsto at det var flere andre som hadde lignende opplevelser og erfaringer. Vi forsøkte å legge vekt på at vi skulle være åpne og dele, samtidig som vi understreket at alle måtte kjenne på sine egne grenser for hvor mye de ønsket å dele og at vi ikke ønsket at de skulle dele ting som følte for privat på

samlingene. Både underveis i samlingene, på slutten av hver samling og på den siste samlingen åpnet vi opp for at ungdommene fikk gi tilbakemeldinger på opplegget, komme med forslag og evaluere. Våre observasjoner og ungdommenes vurderinger var i stor grad sammenfallende og vi fikk flere innspill underveis som gjorde at vi justerte opplegget. Vi hadde både samtaler i plenum, i små grupper og på tomannshånd.

Vi så det som sentralt å etterstrebe en så nøytral tilnærming som mulig til tematikken. Vi ser dette som særlig viktig overfor grupper som fra ulikt hold ofte defineres som utsatte grupper og var opptatt av å stille åpne spørsmål, og unngå ledende spørsmål eller signalisere noen form for forutinntatthet om deres situasjon. Å starte med åpne spørsmål, og deretter både spørre om hva som er bra og hva som kan bli bedre var sentralt for å få gode og gyldige data. En spesielt viktig dimensjon i dette tilfellet var også å unngå at vi bidro til (en eventuell ytterligere) stigmatisering eller noen form for stakkarsliggjøring av ungdommene.

Metodisk bestod prosjektet av følgende oppgaver og faser:

- Utvikle innhold til samlingene med ulike medvirkningsmetoder for å sikre at alle ungdommene som deltok fikk uttrykt sine synspunkter og erfaringer på en god og trygg måte som de er komfortabel med. Vi tilrettela for ulike måter å uttrykke seg på; for eksempel muntlig, skriftlig, gjennom tegning, bygging med lego og i små grupper og i plenum.
- Gjennomføre samlingene med ungdommene fra de tre bydelene
- I samråd med ungdommene utviklet vi konkrete tips og råd fra ungdommene til relevante voksne og myndigheter som vil kunne brukes i det videre arbeidet for å styrke levekårene for barnefamilier i kommunale boliger.
- Erfaringer og råd fra ungdommene lanseres og distribueres i et notat (denne), og rådene publiseres i brosjyre (sjekkliste) og i en video, for å nå relevante aktører. Ungdommer fra ungdomsredaksjonen Ildfluene³ som er del av Tøyen Unlimited har deltatt på flere samlinger og dokumentert arbeidet. Ungdommene derfra har laget videoen hvor de åtte rådene presenteres.

Materialet som ble samlet inn gjennom intervjuene og medvirkningsprosessen med ungdommene, ble samlet og analysert, og gjengis i dette notatet, samt i en video og i en brosjyre med vekt på rådene ungdommene utviklet. Et lanseringsseminar blir også arrangert i slutten av september 2023. I tillegg vil det komme flere framtidige publiseringer fra prosjektet, blant annet et bokkapittel i en bok om den kommunale boligsektoren i Norge. Ungdommenes opplevelser, historier og synspunkter knyttet til det å vokse opp i en kommunal bolig vil være i fokus i all formidling fra prosjektet.

³ <https://www.toyenunlimited.no/services-3>

Nærmere om ungdommene og bostedene deres

Alle de ti ungdommene har etnisk minoritetsbakgrunn. De fleste er født i Norge av foreldre som har innvandret. Fem er jenter og fem er gutter. Ungdommene kom fra tre ulike bydeler, én bydel i ytre øst og én i indre by øst og én i indre by vest. Alle bor i helkommunale blokker eller bygårder der alle leilighetene er kommunale. I de to bydelene i øst ligger boligene i områder som nesten utelukkende består av bygårder og blokker, mens i den vestlige bydelen er boligmassen mer blandet med mer innslag av rekkehus og eneboliger i tillegg til blokkbebyggelse. I de to indre bydelene er det også betydelig høyere innslag av private utleieboliger enn i den ytre bydelen. Den blandede boligmassen i den vestlige bydelen betyr også at den kommunale blokka her ligger i et område med tydeligere sosioøkonomiske skiller mellom beboerne hvor blokk- og bygårdsbeboerne har lavere sosioøkonomisk status enn i de nærliggende rekkehusene og eneboligene.

Avgrensning, gyldighet og utbredelse

Dette er et kvalitativt forskningsprosjekt hvor kun 10 ungdommer har deltatt. Det betyr at vi har fått god innsikt i disse ti ungdommenes erfaringer og synspunkter. Det er relativt få studier av kommunale leietakere i Norge hvor barn og unge selv kommer til orde, men funnene fra de som finnes harmonerer godt med våre funn (Barneombudet 2010). Vi finner også samsvar med funn fra studier hvor kilden er foreldre og personer i hjelpeapparatet (Oslo kommune 2009; Skog Hansen & Lescher-Nuland 2011, Brattbakk m.fl. 2015, Bratseth 2017; Elvegård og Michelsen 2015; Brattbakk m.fl. 2019; Johannessen). Likevel er det vanskelig å si noe sikkert om hvor utbredt disse erfaringene er. Noen av de mer generelle erfaringene med å vokse opp i en lavinntektsfamilie, uavhengig av boligsituasjonen, har vi mer kunnskap om (Hyggen m.fl. 2016; Redd barna, 2020) og også ungdoms erfaringer fra levekårsutsatte bydeler (Andersen & Bakken, 2020; NOU2020:16; Redd barna, 2021). Ungdommenes erfaringer kommer fra Oslo, nærmere bestemt indre by øst og vest og ytre by sørøst. Oslo skiller seg på mange måter ut i norsk sammenheng når det gjelder disse temaene (NOU2020:16), men vil også ha fellestrekk med andre større og mellomstore byer hvor kommunale boliger er samlet i helkommunale blokker og hvor den geografiske konsentrasjonen av barnefamilier med lav inntekt og levekårsutfordringer er betydelig.

Erfaringene er hentet fra helkommunale blokker – altså der alle leilighetene i blokkene er kommunale boliger hvor leieboerne har blitt prioritert av boligkontoret i bydelen. Vi har ikke innhentet erfaringer fra barn og unge som har vokst opp i såkalte innskutte kommunalt disponerte boliger i borettslag, sameier eller frittstående eneboliger, altså hvor kommunale leietakere bor vegg i vegg med naboer som eier leiligheten sin.

3 Erfaringer og råd fra ti ungdommer i kommunale boliger i tre bydeler i Oslo

Funnene i denne studien bygger på erfaringene fra ti ungdommer i helkommunale boligblokker i Oslo. Deres erfaringer er viktige å lytte til fordi det er de som har hverdagene sine i disse boligene og dessuten er det relativt få studier som får frem barn og unges egne stemmer. I dette kapitlet formidler vi det viktigste disse ti ungdommene fortalte. Samtidig trekker vi fram funn fra annen forskning og andre kilder for å supplere med erfaringene fra flere barn og unge og fra andre personer som har nær kjennskap til situasjonen, som foreldre, naboer, kommunalt ansatte og andre fagpersoner.

Flere av ungdommene har søsken, både yngre og eldre, og i sine erfaringer trekker de ofte fram hvordan søsknene opplever bosituasjonen sin. Når ungdommene kommer med råd til de som bestemmer nevner flere at de i tillegg til sine egne erfaringer fra oppveksten tenker på hva som kan gjøre at småsøsknene deres får det bedre. Ungdommenes råd reflekterer dermed erfaringer fra flere enn dem selv, og fra et større aldersspenn enn 15–17 år som de selv representerer.

I de fem samlingene vi hadde med ungdommene kom de med flere ønsker og behov som vi sammen formulerte som råd til de som bestemmer over kommunale boliger; som i Oslo er politiske myndigheter, Boligbygg og Velferdsetaten. Ungdommene hadde mange overlappende råd, men det var også variasjon mellom dem og de la vekt på ulike aspekter ved bosituasjonen. De fremmet til sammen om lag 20 ulike råd. Gjennom en prosess med diskusjoner i plenum og mindre grupper, samt at hver person fikk tid til ettertanke for seg selv, ble rådene reformulert og noen ble slått sammen fordi de var relativt like. Til slutt gjennomførte vi en avstemning der hver av ungdommene fikk gi stemmer til de rådene som de mente var viktigst. Vi endte med åtte råd som hadde bred oppslutning blant ungdommene. Vi vil nå presentere de åtte rådene og utdype grunnlaget for rådene og hvorfor ungdommene mente at disse var viktige. Tematisk spenner erfaringene og rådene over et bredt spekter fra 1) forhold knytta til selve boligen, 2) naboer og sosialt bomiljø, 3) behov for støtte og veiledning til barn, unge og foreldre, 4) tilgang til fritidstilbud og steder å være i lokalmiljøet og 5) mulighet til å dra på turer og ferie.

Ungdommenes erfaringer med bosituasjonen sin

Det er fint å kunne gå til klubben og møte venner uten å stresse med leiligheten og liten plass og sånn (Jente, 15 år)

1. Store nok leiligheter til barnefamilier

Mange av ungdommene forteller at de deler rom med søsken nå, og at de har gjort det i store deler av oppveksten. De er vant til å dele rom. Det har vært det normale i deres oppvekst og flere trekker fram at det er fint og mange ganger føles trygt og godt. Samtidig sier de fleste at det kan være slitsomt å dele rom, særlig hvis aldersforskjellen er stor eller det er flere enn to som deler. Flere sier at ønsket om eget rom har blitt viktigere med alderen, det var lettere å dele rom når de var yngre. Når man ikke har eget rom, blir det vanskeligere å invitere venner hjem og å få ro og plass til å gjøre lekser hjemme. Flere sier også at de ønsker å få være litt i fred og at det å ha eget rom gir dem mer privatliv. Dette er bakgrunnen for at ungdommene mener at barnefamilier trenger større leiligheter, og med dette mener de egne rom for barna, større fellesrom som stue og kjøkken, og flere bad hvis familien er stor.

Alle de ti ungdommene som deltok i undersøkelsen og deres familier er trangbodde etter den offisielle norske definisjonen av trangboddhet. Enkelt sagt sier den at husholdningen regnes som trangbodd hvis antall rom i boligen er mindre enn antall personer (kjøkken og bad holdt utenfor) og/eller at antall kvadratmeter er under 25 per person⁴. Trangboddhet kan graderes, og de fleste familiene i vår undersøkelse bor ekstra trangt med to eller flere personer per rom.

I Norge bor én av ti personer og én av tjue husholdninger trangt. Dette er særlig vanlig blant barnefamilier, husholdninger med lav inntekt og minoriteter – og er mest utbredt i storbyene⁵. Andelen er aller størst i Oslo, hvor 20 prosent bor i en trangbodd husholdning, mens andelene er på rundt 14 prosent i Bergen og Trondheim. Oslo, og særlig de østlige bydelene inkludert Søndre Nordstrand, har høy andel familier som lever med vedvarende lavinntekt og er trangbodde (Hyggen m fl, 2018; Brattbakk m fl, 2017; Andersen m fl, 2018). Når man spør folk om de opplever å bo trangt er det dessuten flere som oppgir å bo trangt enn dem som gjør det ut fra det offisielle målet. Samtidig ser vi at det er variasjon i opplevelsen av trangboddhet blant ulike grupper. Jevnt over opplever personer og familier med innvandrerbakgrunn seg i mindre grad som trangbodde enn

⁴ Et hushold regnes som trangbodd dersom: 1) antall rom i boligen er mindre enn antall personer eller én person bor på ett rom, og 2) antall kvadratmeter (p-areal) er under 25 kvm. per person. Kjøkken, bad, bodere, vindfang, gang, hall og lignende regnes ikke med i antall rom. Et rom må dessuten tilfredsstillende bygningslovens krav til beboelsesrom til varig opphold og være 6 kvm. eller større. I tilfeller hvor det mangler opplysninger om antall rom eller p-areal, vil husholdninger regnes som trangbodde dersom en av de to betingelsene er oppfylt. Kilde: SSB: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/boforhold>

⁵ <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/en-av-ti-bor-trangt>

majoritetsfamilier med tilsvarende boforhold (Vrålstad, 2017; Aasland & Søholt, 2019).

Det er mye forskning og mange andre kilder som peker i retning av at barn og unge, og deres foreldre, ønsker seg romsligere boliger hvor alle barn har eget rom og at det å bo trangt har en rekke negative konsekvenser for familielivet og for barn og unges oppvekstvilkår (se oversikt i Brattbakk, 2020). Norsk og internasjonal forskning bekrefter ønskene og utfordringene som ungdommene i denne undersøkelsen påpeker, og flere studier viser dessuten til mer langvarige uheldige konsekvenser av trangboddhet (Hyggen m fl, 2018; NOU2020:16; Umblijs m fl, 2019; Brattbakk, 2020) som dårligere helse og lavere utdanningsoppnåelse. Å bo trangt er en faktor som kan påvirke muligheten for ro og hvile, for livsutfoldelse og kan føre til familiestress (Hyggen m fl, 2018). Trangboddhet er regnet som en såpass stor utfordring at det er et av kriteriene som, sammen med lavinntekt og høy gjeldsbelastning, brukes for å operasjonalisere hvem som er vanskeligstilte på boligmarkedet i Norge (Vrålstad, 2014; von Simson & Umblijs, 2019).

2. Barn må ikke bo samme sted som narkomane

Et av de første, og tilbakevendende, temaene som kom opp i samlingene med ungdommene når vi snakket om hva som kan bli bedre der de bor er naboer som ruser seg og til tider har en oppførsel som ungdommene opplever som uforutsigbar og til dels skremmende. Det er oftest *narkomane* som nevnes av ungdommene, men i samtalene blir det klart at det omfatter en større gruppe av personer som på ulikt vis sliter med livene sine. Det er snakk om naboer med omfattende rusproblemer og alvorlige psykiske lidelser, eller begge deler samtidig. Ungdommene sikter ofte til situasjoner der noen av naboene er synlig ruspåvirket og/eller har en ustabil, uforutsigbar eller utagerende oppførsel, og som i noen tilfeller oppleves truende. Mange av ungdommene forteller at de har opplevd slike ubehagelige situasjoner i bakgården, trappeoppgangen, korridoren, heisen eller andre fellesområder ute eller inne. Noen har også opplevd at ruspåvirkede eller aggressive naboer har forsøkt å komme seg inn leiligheten. Ungdommene forteller også om slike situasjoner som gjelder søsken og foreldre. Flere av historiene viser at ungdommene selv, eller deres yngre søsken, har blitt negativt påvirket av slike hendelser. Det har ført til frykt som har satt i over kortere og lengre tid, og i noen tilfeller gjort dem redde for å gå ut alene. Noen forteller at det å vite at alvorlige hendelser skjer og har skjedd i blokka har gjort dem redde også i tilfeller der de selv ikke var til stede. Ut fra noen av erfaringene ungdommene deler er det rimelig å anta at hendelsene har ført til traumer hos noen av barna. En av ungdommene forteller at lillesøsteren ble holdt fast og truet av en nabo, situasjonen eskalerte og mange i blokka kom til og ble vitne til det som skjedde. Lillesøsteren var preget av hendelsen i lang tid og torde lenge ikke å gå ut alene. Å ha naboer som ruser seg eller sliter med alvorlige psykiske lidelser kan også føre til festing og husbråk, romstening og skrik på nettene og trafikk ut og inn av gården knyttet til omsetning av rusmidler og at man finner sprøytespisser i oppgangen. Barn og unge kommer også opp i situasjoner der de føler ansvar for å hjelpe til eller skaffe hjelp for

eksempel hvis noen har segnet om i oppgangen eller ute av stand til å komme seg hjem. Samlet sett bidrar dette til en utrygg bosituasjon for mange barn og unge.

Rådet som springer ut av disse erfaringene omtales av flere av ungdommene som at «narkomane ikke bør bo samme sted som barnefamilier». Ungdommene ønsker at man ikke skal bosette barnefamilier sammen med personer med slike omfattende psykiske lidelser og rusavhengighet.

I sin omtale viser ungdommene en bevissthet om og forståelse for at mange voksne som sliter trenger et sted å bo og trenger hjelp og støtte. På grunn av sine erfaringer med naboer i bomiljøet sitt er det tydelig at mange av ungdommene har fått innsikt og utviklet en tolerant holdning overfor mennesker som har utfordringer og ikke er A4, og det virker også som de har utviklet sosiale ferdigheter til å takle krevende og uforutsigbare situasjoner. Som beskrevet ovenfor har det samtidig ført til at flere har blitt preget og fått kortvarige eller langvarige mén av hendelser i nabolaget. I ungdommenes fortellinger er det også tydelig at det ofte er tett samhold blant barnefamiliene i de kommunale gårdene, og at slike ubehagelige hendelser også kan bidra til å styrke kontakten mellom barn og unge og barnefamilier. Det sosiale bomiljøet blir på den ene siden utfordret av naboer med utagerende og truende oppførsel som fører til konflikt. På den andre siden ser det ut til å gi et sterkere samhold blant flere av de øvrige naboene.

Forholdene i bomiljøet som ungdommene skildrer er dokumentert fra flere hold (Barneombudet, 2010; Redd barna, 2020; Brattbakk m fl, 2015; 2017; Bratseth, 2019, Soggiu, 2023). Barn som Redd Barna har snakket med forteller at penger er viktig for at du skal ha et godt og trygt sted å bo, og at «de med lite penger har mindre plass og bor i dårlige områder» (Redd Barna, 2020). Utrygghet og stress i oppveksten vil kunne ha negative konsekvenser for barn både på kort og lang sikt (Hyggen m fl, 2018) og såkalte negative nabolageeffekter kan bidra til å redusere barnas livssjanser (Brattbakk & Wessel, 2017).

3. Ungdomsfaddere og noen som passer på

I tråd med forrige råd som knytter seg til utrygghet i bomiljøet ønsker mange av ungdommene at det er noen som passer på dem. De ønsker at noen kan gå imellom og beskytte og roe situasjonen når ubehagelige hendelser oppstår i gården. En av ungdommene sier de trenger trygghetsvakter. Videre ønsker de hjelp til å løse konflikter mellom barn og unge og til å sette i gang aktiviteter. Noen ganger trenger de også hjelp til å bli informert om ulike fritidstilbud og aktiviteter og å komme i kontakt med disse; de etterspør et slags bindeledd mellom barn og unge og ulike tilbud de kan delta på. Et helt enkelt eksempel er å få kontakt med fotballtreneren. Et par av ungdommene foreslår at det kunne være en ung voksen, gjerne en som bor i blokka og som kan ha det som deltidsjobb. De tenker at det kunne vært fint at det er en person de kjenner og har tillit til og som fungerer som en positiv rollemodell for barn og unge i blokka. En form for fadder- eller mentorordning er også en modell som ungdommene nevner fordi de har erfaring med det fra andre arenaer enn bomiljøet.

Det ungdommene etterspør kan ligne litt på jobben som bomiljøarbeidere gjør i noen kommunale gårder. Arbeidsoppgavene kan bestå av å være en form for sosialt lim i bomiljøet der man forsøker å ha kontakt med alle naboene, dempe og løse konflikter, arrangere møter og lokale tilbud og gi nyttig informasjon. Noen steder kan det også være organisert som en utvidet sosial del av jobben til en vaktmester som allerede tilbringer tid i blokka.

Det neste rådet henger også delvis sammen med de to foregående:

4. Hjelp til foreldrene våre

Flere av ungdommene forteller at de skulle ønske at foreldrene deres kunne få hjelp med å ha kontakt med skolen, barnas fotballtrenere, NAV og ulike deler av kommunen. De ønsker seg noen som kunne være et bindeledd mellom foreldrene og ulike organisasjoner og instanser som er viktige i hverdagen deres. Flere av ungdommene forteller at de har erfaring med å være tolker for foreldrene sine i deres kontakt med ulike aktører; de hjelper foreldrene sine med språk og andre ting for å lette kommunikasjonen. Selv om flere sier de gjerne hjelper til føler de ofte at de kommer til kort og ikke behersker alt, og at dette er noe som noen andre burde ordne opp i. Derfor synes de det hadde vært fint om de kunne få en person som kommer til blokka regelmessig og hjelper foreldrene.

Dette ønsket reflekterer blant annet at alle ungdommene har minoritetsbakgrunn og at foreldrene deres har innvandret til Norge. Foreldrene har dermed ikke norsk som morsmål, og flere opplever språkbarrierer i sin kontakt med ulike aktører. I noen tilfeller kan det også være snakk om kultur- og systemforståelse; hjelp til å forstå hvordan det norske samfunnet og systemet fungerer. På dette punktet var det stor variasjon mellom ungdommenes foreldre og familier. Vi har ikke spurt aktivt om foreldrenes situasjon, men i samtalene med ungdommene skinner det likevel igjennom at det er stor variasjon i språkferdigheter, botid i Norge, arbeidstilknytning og kjennskap til det norske samfunnet. Noen av ungdommene så ikke behov for slik hjelp til sine foreldre, men hadde erfaring med at noen av naboene og foreldrene til venner kunne trenge slik støtte. Det er også verdt å ta med at også mange etnisk norske har behov for slik veiledning og støtte.

Slike støttepersoner både for de unge selv (råd 3) og for deres foreldre (råd 4) kan dessuten ha betydning utover å gi støtte, men også som en kanal for å påvirke og formidle erfaringer og behov fra de unge og deres familier. Ungdommene var opptatt av en slik gjensidighet mellom støttepersoner på den ene siden og foreldre og unge på den andre. Gjennom en slik ordning mener de at de ville de få mulighet til å bli hørt og til å påvirke situasjonen sin. Flere av ungdommene gav uttrykk for en viss maktesløshet i forhold til «systemet», at de sjelden ble hørt og at det var vanskelig å nå fram med erfaringene og behovene sine til ulike instanser.

Det finnes mange ulike mentor- eller støtteordninger i regi av det offentlige og frivillige organisasjoner som varierer i form og organisering, men som ligner eller

er i tråd med ønskene ungdommene kommer med her⁶, og flere studier dokumenterer slike behov (NOU2020:16; Frøjd & Nordberg, 2022; Frøjd m fl, 2022).

De to neste rådene fra ungdommene handler om behov for gode lokale tilbud og steder og være for barn og unge, og den særskilte betydningen av at disse gjøres tilgjengelige for barn og unge som er trangbodde og vokser opp i lavinntektsfamilier.

5. Et sted å være i eller nært blokka

Ungdommene ønsker seg gode og trygge steder å være i nærmiljøet. De forteller at de ønsker seg et aktivitetsrom i blokka der de kan leke, ha bursdager og andre feiringer, gjøre ulike aktiviteter og gjøre lekser. Det er tydelig at de både tenker på sin egen situasjon og sine yngre søsken, og at dette behovet er ekstra stort fordi de ikke har så mye plass hjemme i leiligheten. Flere nevner at de noen ganger oppholder seg i fellesområdene i blokka fordi de ikke har noe annet sted å være, men at dette ofte fører til at naboer klager på støy og at de får beskjed om at de ikke kan oppholde seg der. Når man ikke har en kjellerstue eller et romslig rom hvor man kan være sammen med venner blir et slikt sted ekstra viktig. Videre kommer det fram i samtalene at det er viktig at tilbudet er gratis, nært og tilgjengelig. Det må være lav terskel for å bruke værestedet. I tillegg til et slikt innendørs værested er ungdommene også opptatt av at de trenger gode plasser å være utendørs; steder tilrettelagt for ballspill og ulike andre aktiviteter. Ønsket om et sted å være og å gjøre aktiviteter bør også sees i sammenheng med ungdommenes ønske om at det er voksne til stede for å passe på, ha tilsyn og å legge til rette for aktiviteter.

For å være ærlig, foreldrene mine får penger for at jeg skal spille fotball.
(Gutt, 15 år)

På fotballbanen er det ingen som tenker på at jeg er fattig. Der er jeg fri!
Jeg skal bli fotballstjerne. (Gutt, 15 år)

6. Gratis fritidsaktiviteter

Alle ungdommene legger vekt på at det er viktig med gode og varierte fritidstilbud med aktiviteter innenfor sport og kultur, og ikke minst fritidsklubber. Siden mange av familiene ikke har råd til å betale for slike aktiviteter mener ungdommene at det er viktig at tilbudet er gratis både når det gjelder medlemskap og utstyr. Flere har erfaringer med at det er hard prioritering i hjemmet av hvilke aktiviteter de kan

⁶ For eksempel Bydelsmødre- og fedre, LINK-arbeidere, flyktningeguider, og Mentorprogrammet MENTO for unge i Bydel Gamle Oslo. Flere organisasjoner tilbyr også veiledning og støtte, som Leieboerforeningen, Lokallaget for kommunale leieboere i Oslo, Aleneforeldreforeningen og organisasjoner som er del av Samarbeidsforum mot fattigdom i Norge yter slik veiledende støtte. Utstyrssentraler som Skatteammeret og Frigo kan også være relevante her.

delta på og at det ofte er vanskelig at alle søsknene får være med på en fritidsaktivitet. Det kom mange beskrivelser av hvor viktig sport og aktiviteter kan være som arena der ungdommene kjenner på mestring, der andre sosiale markører som økonomi og skoleprestasjoner blir mindre viktige i møte med andre barn og ungdommer. Mange av ungdommene har interesser som de gjerne vil dyrke og bli bedre på. Flere forteller at de ønsker å utvikle talentene sine, og noen drømmer om å gjøre karriere og for eksempel bli proffe fotballspillere.

7. Gratis kollektivtransport

Ungdommene forteller hvor viktig det er for dem å komme seg rundt i byen til trening, aktiviteter, for å treffe venner og for noen også til skolen som ligger utenfor nabolaget. Behovet for en større aksjonsradius har økt med alderen ettersom de har blitt gamle nok til å bevege seg rundt på egenhånd og sammen med venner. Noen av ungdommene har gratis transport til og fra skolen, men bruker andre deler av byen med venner utover skoletid. Flere forteller at familiens økonomi også er en barriere for å ha råd til billetter til buss, trikk og bane, og noen har erfaring med at de har sneket og fått bot. Ungdommene ønsker seg gratis kollektivtransport slik at de kan bevege seg rundt og delta i aktiviteter andre steder.

En ekstra dimensjon når det gjelder muligheten til å delta i fritidsaktiviteter og å komme seg rundt med kollektivtransport er å kunne gjøre dette på lik linje med vennene sine. Ungdommene forteller at det er viktig å delta på lik linje som andre og ikke bli utestengt fra sosiale aktiviteter. Dette gjelder også for det neste punktet som handler om å kunne være med på turer og å dra på ferie.

8. Tilbud om turer og ferier

Mange av ungdommene forteller at familien sjelden har råd til å dra på turer eller ferier. De er derfor som regel hjemme i helger og ferier og kommer seg sjelden bort for å oppleve noe nytt og annerledes. Flere forteller at de noen ganger har blitt invitert med på gratis turer ut i naturen – til skogen, fjellet eller sjøen. Dette har de satt veldig stor pris på. På slike utflukter har de opplevd masse, prøvd nye aktiviteter, hatt det fint med gamle og nye venner og fått et avbrekk fra hverdagen hjemme.

Det er lettere å skjule at man er fattig når man er sammen med andre fattige (Gutt, 19 år)

Flere kvalitative studier fra Oslo indikerer at når mange familier i et nabolag samtidig bor trangt og har svak økonomi, vil mange barn og unge ha utfordringer med å gjøre lekser hjemme og ta med seg venner hjem. De tilbringer dermed mer tid utenfor hjemmet samtidig som de bor i områder hvor mange av naboene også har lav sosioøkonomisk status, og hvor nabolaget er preget av særskilte utfordringer (Brattbakk m fl, 2015; 2017; Brattbakk & Andersen, 2017; Andersen, Brattbakk & Dalseide, 2017; Andersen m fl, 2018; Poopola, 1999). Av dette følger også at de vil ha større behov for trygge møteplasser utenfor hjemmet (ibid.). Siden økonomien til disse familiene er svak, og mange oppgir å slite med å betale

kontingenten for idretts- og fritidstilbud, viser de nevnte kvalitative studiene at færre av disse barna deltar i organiserte fritidstilbud, noe som også er dokumentert i flere andre studier (Hyggen m fl, 2018). Det virker åpenbart at dette får konsekvenser for miljøet blant barn og unge (Hagen m fl, 2016). Dessuten er uorganisert idrett og lek viktig og krever tilpassede uteområder som det ofte er mindre av, særlig i utsatte områder i indre by. For Oslo er det vist at minoritetsbefolkningen og lavinntektshushold, som også er de mest trangbodde gruppene, har mindre tilgang til nære rekreasjonsområder (Suárez m fl, 2020). Det er også mye som tyder på at man i mange av disse områdene har relativt sett færre positive rollemodeller blant unge og voksne som kan vise vei og gi tro på at for eksempel det å satse på skolen er en farbar vei for å få seg jobb og et godt liv (Brattbakk & Wessel, 2017), og at nabolageffekter slår særlig negativt ut (Brattbakk & Wessel, 2013; Brattbakk, 2014).

Andre viktige erfaringer fra ungdommene

Som nevnt var ungdommene opptatt av flere temaer enn det som kommer til uttrykk i de åtte rådene. Fordi det var et mål å konsentrere seg om hva ungdommene mente var aller viktigst var det noen erfaringer og råd som ikke nådde opp og fikk være med i sjekklisten. Vi vil her trekke fram noen av erfaringene som ikke ble prioritert blant de åtte viktigste rådene, men som likevel mange var opptatt av.

Ryddige og vedlikeholdte blokker og uteområder

Mange av ungdommene nevner at de ønsker seg bedre vedlikehold av blokkene og uteområdene der de bor. Det er stort sett fellesområdene ute og inne som trekkes fram; som oppganger, heiser, kjellere og loft og inngangspartier, bakgårder, grøntområder og lekeplasser. Ryddighet og renhold nevnes også av flere. Ungdommene synes det mange steder kan trenges et strøk maling og at det ofte er mye søppel og gjenstander på fellesområdene som burde vært kastet. Her nevnes også brukte sprøyter, tomflasker og sigarettneiper. Oppgradering av lekeplasser og ball-binger nevnes av flere. Noen få nevner også behov for oppussing eller bedre vedlikehold av selve leiligheten.

Flere studier dokumenterer at svakt eller manglende vedlikehold og uryddige og forsøplede fellesområder forekommer i og rundt kommunale gårder, og at beboere og naboer klager og melder fra om utfordringene (Brattbakk m fl, 2015; 2017; Andersen m fl, 2017; NOU2020:16).

Flytting og ufrivillig bofasthet

Flytting, og temaer knyttet til ønsker om å bli boende eller å flytte, kom ved et par anledninger opp i samtalene, men var ikke blant de hyppigste temaene som ungdommene i denne studien tok opp. I den siste samlingen vi hadde med ungdommene tok vi opp dette temaet eksplisitt. Det viste seg at de fleste hadde bodd relativt stabilt, enten i samme bolig eller i et fåtall boliger i samme nabolag, i mesteparten av oppveksten. Noen få hadde derimot flyttet svært mye, og at det

omfattet flytting mellom nabolag internt i Oslo, mellom ulike deler av landet og på tvers av landegrensler.

De som hadde bodd samme sted hele oppveksten var stort sett glade for at de bodde der de bodde, og fornøyde med at de ikke hadde flyttet mye. Å beholde tilknytningen og nærheten til venner og lokalmiljøet var viktig, også for dem som meldte om store utfordringer i nabolaget. Å få gå i samme barnehage, skole og delta på samme fritidstilbud over tid var viktig. Heller enn å ønske seg bort, ønsket de seg forbedringer der de bor.

Fra norske og internasjonale studier er det velkjent at noen familier kan være bundet til en bolig og et nabolag som de egentlig ønsker seg bort fra (Sharkey, 2013), eller oppleve det motsatte i form av såkalt «hypermobilitet» uten mulighet til å slå rot (Metzger m fl, 2018). Svak økonomi og svært begrensede muligheter på leie- eller eiermarkedet kan gjøre at man blir ufrivillig bofast (Smette & Rosten, 2019), eller opplever hyppige uønskede flyttinger. Vi vet at begge deler forekommer for barnefamilier i kommunale boliger i Norge enten det gjelder manglende bostabilitet – at man ikke får mulighet til å bli boende over tid i samme bolig og bomiljø (Bratseth, 2019; NOU2020:16), men også at man ønsker seg bort fra boliger som er lite egnet for barnefamilier grunnet at de er for små, har lav standard eller ligger i nabolag med sterk konsentrasjon av levekårsutfordringer (Brattbakk, 2019; NOU2020:16). Internasjonal forskning viser dessuten at begge deler kan føre til økt familiestress, svekket helse og et dårligere foreldreskap (Brattbakk, 2022; Kemppainen m fl, 2020; Metzger m fl, 2018).

Oppsummering og konklusjon

De ti ungdommene som bor i kommunale boliger, forteller at de stort sett har det fint der de bor. Deres fortellinger vitner om en sterk følelse av tilhørighet for mange. Dette er deres sted med leiligheten, blokka, skolen og alt de kjenner godt. Hjemstedet er stedet de kjenner best og føler seg knyttet til. Hjemstedet handler også om det sosiale: det er her familie og venner holder til. Å ha venner og familie rundt seg er viktig. De fleste ser ut til å ha en tydelig stedsidentitet – de er knyttet til bostedet sitt. Noen få har flyttet mye innad i Oslo, mellom ulike steder i landet og over landegrensene, og ser ut til å ha en noe svakere tilknytning til stedet hvor de bor nå. Noen av disse gir uttrykk for at de savner steder de har bodd før, mens noen sier at det ikke betyr så mye om de bor her eller der så lenge de er med familien sin.

Gjennom samlingene med ungdommene har vi fått styrket forståelsen av, og innsiktene i, hvordan boligsituasjonen i leid kommunal bolig er del av en bredere fattigdomsproblematikk. Samlingene ble dessuten gjennomført i en periode med sterkt økende priser, i såkalt «dyrtid», og flere undersøkelser peker på at fattigdomsutfordringene er økende (Poppe & Kempson, 2022a; 2022b; 2023a; 2023b). Det har på mange måter blitt tydelig at familiene til mange av ungdommene har en trang økonomisk situasjon. Gitt at lav inntekt er et av kriteriene for å bli tildelt kommunal bolig er dette selvsagt ikke overraskende, men erkjennelsen av at mange av disse familiene har lite penger blir tydeliggjort i ungdommenes hverdagshistorier når det gjelder alt fra deres bekymringer om å ha økonomi til månedskort på buss og bane, til å delta på fritidsaktiviteter og kjøpe nødvendig utstyr og å reise på turer og ferier.

Det samlede bildet forteller om hele spekteret av konsekvenser som følger av å vokse opp i en lavinntektsfamilie bosatt i kommunal bolig. Boligsituasjonen er preget av for lite plass, bekymringer for om foreldrene har råd til å betale husleien slik at man kan bli boende og at boligen ligger i en bygning og i et nabolag med sterk konsentrasjon av levekårsutfordringer. Trangboddheten gjør at det blir vanskeligere å få gjort lekser, ta med venner hjem, få ro og fred og et privatliv, samt at man tilbringer mer tid utenfor hjemmet enn man ellers ville gjort. Det siste stiller også høyere krav til gode og trygge arenaer og tilbud i nærmiljøet, noe som kan være ekstra utfordrende nettopp fordi nærmiljøet og uterommene preges av naboer med omfattende levekårsutfordringer. Trange innerom og risikable uterom gjør at barn og unge i samlokaliserte kommunale boliger i byområder blir mer utsatte enn de ville vært hvis boligen var bedre tilpasset familiens behov og lå i et område med mindre levekårsutfordringer (Brattbakk & Andersen, 2018). Hverdagen til mange av disse barnefamiliene er preget av bekymringer og stress knyttet til økonomiske utfordringer og selv om mange foreldre er opptatt av å skjerme barna fra slike bekymringer er det nesten umulig å skjule det helt (Hyggen m fl, 2018). Behovet for et tryggere bomiljø og hjelp og støtte både til barn og voksne er dessuten stort.

Kombinasjonen av mangelen på økonomiske ressurser i hjemmet, en dårlig tilpasset bolig og et bo- og nærmiljø preget av utrygghet og med omfattende levekårsutfordringer blant beboerne svekker oppvekstvilkårene til barn og unge. Ungdommene har i tillegg delt erfaringer som tyder på at de er utsatt for stigmatisering både fra andre i samme nabolag og utenforstående knyttet til å bo i kommunal bolig og i nabolaget de bor i. Disse temaene vil bli utforsket nærmere i kommende publiseringer.

Funnene i denne undersøkelsen støtter, som vi har vist, en rekke studier av bolig- og bomiljøsituasjonen for barn og unge i kommunale boliger og i nabolag med konsentrasjon av levekårsutfordringer. Selv om funnene i undersøkelsen på ingen måte er representative i betydningen at vi ikke kan si noe sikkert om omfanget av utfordringene ungdommene beskriver støtter funnene opp om tidligere studier i den grad at de bidrar til å bekrefte at oppvekst- og levekårssituasjonen for mange unge i disse og lignende boliger og urbane nabolag er svært uheldige. Funnene bidrar også til å styrke kunnskapsgrunnlaget for politiske veivalg knyttet til spredning versus konsentrasjon av kommunale boliger, tildelings- og bosettingspraksisen av ulike beboergrupper i kommunale boliger med særlig tanke på hva som er egnede boliger og bomiljøer for barnefamilier, integreringspolitikken for minoritetsgrupper, byutviklings- og nærmiljøpolitikken og den mer generelle velferdspolitikken rettet mot vanskeligstilte lavinntektsfamilier. Selv om kommunale boliger er et velferdspolitisk verktøy som bidrar til en bedre livssituasjon for beboere som av ulike grunner ikke klarer å skaffe seg bolig selv, er det grunn til å påpeke at dette innblikket i hverdagen og betingelsene til en gruppe ungdom og deres familier er et eksempel på en offentlig boligsektor som også skaper sine egne problemer.

Basert på det brede forskningsbaserte kunnskapsgrunnlaget som vi har redegjort for her er det vår klare anbefaling at man bør unngå å bosette barnefamilier sammen med personer som har en atferd og livsførsel som er belastende for barn og unges oppvekstbetingelser, at barnefamilier bør unngå å bosettes i for små og uegnede boliger og at det er behov for en rekke ulike tiltak som styrker oppvekstvilkårene i byområder med omfattende levekårsutfordringer.

Referanser

- Andersen, B., Brattbakk, I., & Dalseide, A.M. (2017). Tøyenliv og Vinderenliv: Likheter og ulikheter i en segregert by. I J. Ljunggren (red.), *Oslo – ulikhetenes by* (s. 189–208). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, B, Brattbakk, I., Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M. & Ruud, M. E. (2018). Hverdagsstedet Vestli. Sosiokulturell stedsanalyse av Vestli i Bydel Stovner. AFI-rapport 01:2018. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Andersen, B, Nygaard, M.O., Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M. Breistrand, H., Ruud, M. E. & Brattbakk, I., (2018). Fellesskapets utfordringer på Bjørnerud. Sosiokulturell stedsanalyse av Bjørnerud i Bydel Søndre Nordstrand. AFI-rapport 04:2018. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Andersen, P.L. og Bakken, A. (2020). Oppvekstmiljø i utsatte byområder. Resultater fra Ungdata-undersøkelser i seks utvalgte kommuner. Notat utarbeidet på oppdrag fra By- og levekårsutvalget. NOVA-notat 1/2020
- Barneombudet (2010). Barn i kommunale boliger. Erfaringer fra Barneombudets Ekspertgruppe.
- Bratseth, K. (2017). Beboerundersøkelse fra tre kommunale gårder på Tøyen i Bydel Gamle Oslo. Bydel Gamle Oslo, Rapport.
<https://issuu.com/katjabratseth/docs/beboerblick>
- Bratseth, K. (2019). Bolig, bolig, bolig. Hvordan skaper vi bedre og tryggere utleieforhold på Grønland i Oslo? Bydel Gamle Oslo, Boligenheten, Rapport.
https://www.academia.edu/39324126/Bolig_Bolig_bolig._Hvordan_skaper_vi_bedre_og_tryggere_utleieforhold_p%C3%A5_Gr%C3%B8nland_i_Oslo
- Brattbakk, I. (2022). Foreldres nabolagstrategier for barn og unge: danne, styrke og skjerme. Tidsskrift for samfunnsforskning, 63(2), 102-121-
- Brattbakk, I. (2020). Trangboddhet og barnefamiliers hverdagsliv i koronaens tid. Tidsskrift for boligforskning 3(1), 7-31.
- Brattbakk, I., Woll, K. M., Aunan, S. og Aasen, L. (2019). Utvikling av «Boindeks» for leieboliger. Beboeropplevelse av bolig, bomiljø, kontraktsforhold og utleier. AFI, OsloMet. AFI FoU-resultat 1/2019
- Brattbakk, I. & Wessel, T. (2017). Nabolagets effekt: Hva er problematisk med geografisk ulikhet? I J. Ljunggren (red.), *Oslo – ulikhetenes by* (s. 339–358). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Brattbakk, I. (2014). Block, neighbourhood or district? The importance of geographical scale for area effects on educational attainment. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 96(2), 109–125. DOI: <https://doi.org/10.1111/geob.12040>
- Brattbakk, I. & Wessel, T. (2013). Long-term neighbourhood effects on income, education and employment among adolescents in Oslo. *Urban Studies*, 50(2), 391–406. DOI: <https://doi.org/10.1177%2F0042098012448548>
- Brattbakk, I. & Andersen, B. (2018). Barn og unge på Grønland og Tøyen. Trange innerom og risikable uterom. I *Oslospeilet* Nr.2, juni 2018, side 12-23, Oslo kommune.

- Brattbakk, I. & Andersen, B. (2017). Oppvekststedets betydning for barn og unge. Nabolaget som ressurs og utfordring. AFI-rapport 02:2017. Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Brattbakk, I., Andersen, B., Hagen, A. L., Ruud, M. E., Ander, H.E., Breistrand, H., Skajaa, J. & Dalseide A.M. (2017). På sporet av det nye Grønland. Sosiokulturell stedsanalyse av Grønland i Bydel Gamle Oslo. AFI-rapport 04:2017. Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten M. R., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Thorstensen, E. & Bratseth, K. (2015). Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo. Rapport 8/2015. Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo
- Elvegård, K. & Michelsen, H. (2015). Trygghet for barn og unge i kommunale utleieboliger i Bergen kommune. NTNU Samfunnsforskning.
- Frøjd, E.K., Kristiansen, B.L. & Nordberg, T.H. (2022). Sårbare gruppers møte med velferdsstatens tjenester og rettshjelpstilbud. Leder til Spesialnummer av kritisk juss 48(1), 3-10. <https://doi.org/10.18261/kj.48.1.1> .
- Frøjd, E.K. & Nordberg, T.H. (2022). Rettighetsinformasjon, veiledning og rettshjelp til språklige minoriteter. Kritisk juss, 48(1), 19-44. <https://doi.org/10.18261/kj.48.1.3>
- Grønningsæter, A.B., & Nielsen, R. A. (2011). Bolig, helse og sosial ulikhet. IS-1857. Oslo: Helsedirektoratet.
- Gulbrandsen, L. og Hansen, T. (2010). Kommunale leieboeres boligkarrierer 2001-2005. NOVA Rapport 4/10
- Hagen A.L., Brattbakk, I., Andersen, B., Dahlgren, K, Ascher, B. & Kolle, E. (2016). Ung og ute: En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom. Rapport 6/2016, Arbeidsforskningsinstituttet.
- Hyggen, C., Brattbakk, I. & Borgeraas, E. (2018). Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier. En kunnskapsoppsummering. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 11/2018.
- Kemppainen, T., Elovainio, M., Kortteinen, M. & Vaattovaara, M. (2020). Involuntary staying and self-rated health: A multilevel study on housing, health and neighbourhood effects. *Urban Studies*, 57(5), 1049–1067. <https://doi.org/10.1177/0042098019827521>
- Magnusson Turner, L. og Stefansen, K. (2012). Boforhold blant barnefamilier med lav inntekt. NOVA-notat 1/12.
- Magnusson Turner, L. & Aarland, K. (2023) I skuggen av ägarlinjen – boendekarriärer på lejemarknaden. BOVEL-notat 3/23.
- Metzger, M.W., Fowler, P.J. & Swanstrom, T. (2018). Hypermobility and Educational Outcomes: The Case of St. Louis. *Urban Education*, 53(6), 774–805. <https://doi.org/10.1177/0042085916682571>
- Nordvik, N. (2010) Bolig og boforhold. I Sandbæk, M. & Pedersen, A.W. (red.) (2010) Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009. Rapport nr. 10/10. Oslo: NOVA.
- NOU 2011:15 Rom for alle — En sosial boligpolitikk for framtiden.
- NOU 2020:16. Levekår i byer. Gode lokalsamfunn for alle.

- Næss, Ø., Claussen, B., & Smith, G.D. (2007). Housing conditions in childhood and cause-specific adult mortality: The effect of sanitary conditions and economic deprivation on 55.761 men in Oslo. *Scandinavian Journal of Public Health*, 35(6), 570–576. DOI: <https://doi.org/10.1080/>
- Næss, Ø., Claussen, B., Thelle, D.S., & Smith, G.D. (2004). Cumulative deprivation and cause specific mortality: A census based study of life course influences over three decades. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 58(7), 599–603. DOI: <http://dx.doi.org/10.1136/jech.2003.010207>
- Osnes, S. & Sørvoll, J. (2023) Kommunale utleieboliger til vanskeligstilte på boligmarkedet i Norge 2023. En rapport fra en spørreundersøkelse om boligtildeling, husleiekontrakter og husleiefastsettelse i norske kommuner. BOVEL-notat 2/23.
- Oslo kommune (2009) Barns oppvekstvilkår i kommunale boliger i Oslo. Rapport fra en intervjuundersøkelse av barnefamilier i fire kommunale gårder. Helse- og velferdsetaten.
- Popoola, M. (1999). *Trångt i Herrgårdsmiljö – Rapport om trångboddhet på Herrgården*. Hentet fra <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-13258>
- Poppe, C. & Kempson, E. (2022a). *Dyrtid under oppseiling. Hvordan takler husholdene de økende leviekostnadene? SIFO-rapport 5-2022* <https://hdl.handle.net/11250/3011642>
- Poppe, C. & Kempson, E. (2022b). *Dyrtid under oppseiling II. Husholdenes økonomiske trygghet i 2022. SIFO-rapport 8-2022* <https://hdl.handle.net/11250/3021799>
- Poppe, C. & Kempson, E. (2023a). *Dyrtid III. Husholdenes økonomiske trygghet i mars 2023. SIFO-rapport 3-2023.*
- Poppe, C. & Kempson, E. (2023b). *Dyrtid 4: Det er ikke over ennå. Husholdenes økonomiske trygghet i august 2023. SIFO-rapport 11-2023.*
- Redd Barna (2020): *Alt koster penger! Erfaringer og råd fra barn om fattigdom og utenforskap i Norge*. Save the Children's Resource Centre
- Redd Barna (2021); *Ikke gi oss skylda. Samtaler med ungdom fra levikårsutsatte områder om hvordan det har vært å være ung under pandemien.* (reddbarna.no)
- Riksrevisjonen (2008) *Riksrevisjonens undersøkelse av tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet. Dokument nr 3:8 (2007-2008).*
- Sandlie, H.C. & Andersen, P.L. (2016). "Rotløs ungdom" - Ungdom, flytting og livssjanser. *Sosiologi i dag*, 46(3-4), 130-158.
- Sharkey, P. (2013). *Stuck in Place. Urban Neighbourhoods and the End of Progress Toward Racial Equality*. The University of Chicago Press.
- Shaw, M. (2004). Housing and Public Health. *Annual Review of Public Health*, 25, 397–418.
- Skog Hansen, I.L. og Lescher-Nuland, B.R. (2011). *Bolig og oppvekst. En studie av konsekvenser av å vokse opp under vanskelige boforhold, Fafo-rapport 2011:16*

- Smette, I. & Rosten, M.G. (2019). Et iaktatt foreldreskap. Om å være foreldre og minoritet i Norge. NOVArapport 3/2019. Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/1305>
- St.meld. 28 (2022-2023) Gode bysamfunn med små skilnader.
- Soggiu, Anna-Sabina (2023). *Vi fattigfolk*. Manifest forlag: Oslo.
- Suárez, M., Barton, D.N., Cimburova, Z., Rusch, G.M., Gómez-Baggethun, E., & Onaindia, M. (2020). Environmental justice and outdoor recreation opportunities: A spatially explicit assessment in Oslo metropolitan area, Norway. *Environmental Science & Policy*, 108, 133–143. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.03.014>
- Sørvoll, J. & Johannessen, K. (2020). *Kommunale utleieboliger i Oslo: utfordringer og dilemmaer i en behovsprøvd og markedsstyrt boligsektor*. Kort oppsummert 2/2020. Oslo: NOVA.
- Sørvoll, J. & Aarset, M.F. (2015). Vanskeligstilte på det norske boligmarkedet: En kunnskapsoversikt. NOVA Rapport 2015:13
- Umblis, J., von Simson, K. & Mohn, F.A. (2019). Boligens betydning for annen velferd: en gjennomgang av nasjonal og internasjonal forskning. Rapport 2019:1. Institutt for samfunnsforskning.
- von Simson, K. & Umblis, J. (2019) Boforhold og velferd. Rapport 2019:2. Institutt for samfunnsforskning
- Vrålstad, S. (2014). Vanskeligstilte på boligmarkedet: Barnefamilier særlig utsatt på boligmarkedet. Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-ogpublikasjoner/barnefamilier-sarlig-utsatt-pa-boligmarkedet>
- Vrålstad, S. (2017). Bolig og boforhold. I S. Vrålstad & K.S. Wiggen (red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2016* (s. 57–69) (Rapporter 2017/13). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Aarland, K., & Reid, C.K. (2018). Homeownership and residential stability: Does tenure really make a difference? *International Journal of Housing Policy*, 19(2), 165–191. DOI: <https://doi.org/10.1080/19491247.2017.1397927>
- Aasland, Aa., & Søholt, S. (2019). Boforhold og boligtilfredshet blant innvandrere i Distrikts-Norge. *Tidsskrift for boligforskning*, 2(2), 112–130. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2535-5988-2019-02-06>

Vedlegg

Tema for samlinger med ungdom i kommunale boliger

A. Fysisk bomiljø

Hvordan er det fysiske bomiljøet i blokka og nabolaget? Hva er bra? Hva kunne vært forandret til det bedre?

B. Hverdagen min

Hvordan er den? Hva er bra? Hva kunne vært forandret til det bedre? Hvordan var hverdagen under pandemien?

C. Hjemmet mitt, tilhørighet og flytting

Hvordan er leiligheten jeg bor i? Hva er bra? Hva kunne vært forandret til det bedre? Trangboddhet: hvor mange er dere i familien og hvor stor er leiligheten? Deler du rom? Har du med venner hjem?

Flytting og å bo samme sted lenge: Min flyttehistorie. Flytteårsaker. Hva er fint, og hva er mindre fint med å flytte? Ønsker du å bli boende der du bor nå? Hvor lenge tror du at du kan bli boende der du bor nå?

D. Sosialt bomiljø

Hvordan er det sosiale bomiljøet i blokka og nabolaget? Hva er bra? Når har dere det fint med hverandre? Hva er mindre bra og hvorfor? Hva bør de med som bestemmer i Oslo tenke på for at det skal være best mulig å bo der for ungdommer? Trygghet / utrygghet.

E. Ungdommenes bevissthet om egen bosituasjon og å bo i kommunal bolig

Vet ungdommer hvem som bor i kommunal bolig? Hvem som leier privat og hvem som eier? Hva tenker dere om å bo i kommunal bolig? Hvordan opplever dere at andre rundt dere tenker om det? Hva tenker du om nabolaget og blokka du bor i? Hva tenker andre rundt deg om det? Vet ungdommer hvordan de andre bor? Vet andre at du bor i kommunal bolig?